

فهرست مطالب

۹	اشاره.....
	فصل یکم: رمان و جامعه‌شناسی رمان
۱۵	رمان؛ کلیات و تعاریف.....
۲۱	بررسی جامعه‌شناختی رمان؛ معرفی نظریه‌ها.....
۴۱	مسائل فرد و جامعه در رمان.....
۴۱	الف. جایگاه برجسته فردیت در رمان (نظریه گئورگ لوکاچ).....
۴۳	ب. شخصیت به‌عنوان نماینده طبقه اجتماعی.....
۴۵	ج. به وجود آمدن جامعه تو در تو در رمان.....
۴۶	د. چندصدایی؛ واقعیت چندجانبه رمان.....
	فصل دوم: شخصیت‌پردازی در رمان
۵۳	مسائل شخصیت‌پردازی در رمان.....
۵۴	الف. برخورد سستی با شخصیت.....
۵۷	ب. جستاری در نظریه‌های جدید شخصیت.....
۶۰	ج. روش‌های شخصیت‌پردازی.....
۶۵	د. چگونگی تعامل شخصیت و جامعه در رمان.....
۶۸	ه. هویت روایتی.....
	فصل سوم: رمان فارسی
۷۳	رمان فارسی و تحولات سریع آن در سال‌های بعد از انقلاب.....
۸۱	سیر گسترش شخصیت‌های فردیت‌یافته در رمان بعد از انقلاب.....
	فصل چهارم: سیر هویت زن در رمان فارسی
۸۹	سیر هویت زن در رمان فارسی.....
	فصل پنجم: بررسی رمان‌های برگزیده
۹۹	۱. عوامل سستی شخصیت‌پردازی زن در رمان‌های برگزیده.....
۱۰۱	جای خالی سلوچ.....
۱۱۵	طوبیا و معنای شب.....
۱۲۹	دل فولاد.....
۱۴۰	جزیره سرگردانی.....

اشاره

نگارش رمان فارسی خیلی دیرتر از رمان اروپایی آغاز شده و تا اکنون نیز در حال شکل‌گیری و تکامل فنی است. رمان فارسی از آغاز در پیوند با مشکلات اجتماعی رشد کرده است و نویسندگان سعی کرده‌اند زندگی طبقات فرودست جامعه و بی‌عدالتی‌های اجتماعی را در آثارشان به تصویر بکشند؛ به همین دلیل بیشتر نویسندگان ایرانی، غالباً از فرم داستان ساده شده رئالیستی استفاده کرده‌اند و بیشتر به موضوع رمان توجه داشته‌اند تا به شکل هنری آن. در مواردی نیز از رمان برای تبلیغ سیاسی-اجتماعی استفاده شده است و رمان‌نویسان در آثارشان به دنبال معرفی ایدئولوژی خاصی بوده‌اند. این عوامل همراه با ساختار سنتی جامعه باعث شده است تا جزئیات فنی رمان کمتر مورد توجه قرار گیرد. به مرور زمان، به‌ویژه در دوران اخیر، رابطه رمان با جامعه به تدریج پیچیده‌تر می‌شود و از انعکاس مستقیم تصویر جامعه در رمان فزاینده‌تر می‌رود. به تدریج با پیچیده شدن ساختار جامعه، ساختار رمان نیز پیچیده می‌شود. این دگرگونی توجه به شخصیت‌پردازی را نیز به همراه دارد. شخصیت که در اولین رمان‌های فارسی در حد تیپ و نماینده طبقه اجتماعی یا خانواده بوده است اکنون در ساختار رمان در اولویت قرار می‌گیرد و به فردیت دست می‌یابد. این گرایش را در رمان قبل از انقلاب هم مشاهده می‌کنیم اما بیشتر در مورد شخصیت‌های مرد. دگرگونی ساختار اجتماعی در سال‌های پس از انقلاب، در رمان این دوره تأثیر آشکاری می‌گذارد و از جمله برای اولین بار در تاریخ رمان فارسی، شخصیت زن به درجه‌اعلایی از فردیت دست می‌یابد. در این دوران فعالیت اجتماعی زن که ناشی از مدرن‌شدن جامعه است در رمان نیز

منعکس می‌شود. شخصیت‌های زن مورد توجه نویسندگان قرار می‌گیرند و شخصیتشان با دقت ترسیم می‌شود. در این تحول نه تنها به کارگیری روش‌های گوناگون شخصیت‌پردازی مؤثر است بلکه معرفی شخصیت در برخورد با وقایع تاریخی و اجتماعی و فعالیت او در گروه‌های مختلف جامعه — یعنی توجه به عوامل جامعه‌شناختی شخصیت‌پردازی — از اهمیت خاصی برخوردار می‌شود.

در این کتاب بر آنیم تا نقش عوامل جامعه‌شناختی شخصیت‌پردازی در رمان بعد از انقلاب را در شکل‌گیری رمان مدرن چندصدایی بررسی کنیم. بررسی جامعه‌شناسانه شخصیت‌پردازی تا به حال پیشینه‌ای نداشته است؛ به همین دلیل لازم دانستیم در فصل اول ضمن مروری بر تعاریف رمان، نظریه‌های جامعه‌شناختی در باب رمان را معرفی و تحلیل کنیم و به بررسی مسائل فرد و جامعه در رمان بپردازیم. در فصل دوم مسائل مربوط به شخصیت و شخصیت‌پردازی در رمان را مطرح کردیم و نظریه‌های سنتی و جدید را در برخورد با مقوله مهم شخصیت و شخصیت‌پردازی در رمان تشریح کردیم. در فصل سوم رمان فارسی و تحولات سریع آن در سال‌های بعد از انقلاب و همچنین سیر گسترش شخصیت‌های فردیت‌یافته در رمان بعد از انقلاب را بررسی کردیم. در فصل چهارم سیر هویت زن در رمان فارسی، از دوره آغازین آن تا دوره اخیر بررسی شده است. فصل پنجم به بررسی رمان‌های برگزیده اختصاص دارد. برای بررسی عوامل جامعه‌شناختی شخصیت‌پردازی در رمان بعد از انقلاب، ده رمان انتخاب شده است. جای خالی سلوچ از محمود دولت‌آبادی، طویا و معنای شب اثر شهرنوش پارسی‌پور، دل فولاد نوشته منیر و روانی‌پور؛ جزیره سرگردانی و ساریان سرگردان از سیمین دانشور؛ نیمه غایب نوشته حسین سناپور؛ چراغ‌ها را من خاموش می‌کنم و عادت می‌کنیم از زویا پیرزاد؛ پرندۀ من اثر فریبا وفی؛ سرخی تو از من نوشته سپیده شاملو. همه این رمان‌ها از آثار شناخته شده بعد از انقلاب هستند اما معیار انتخابشان برای بررسی در این کتاب نه تنها ارزش هنری